

4511.47
X - 227

ЛЬВІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ІНСТИТУТ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

ХАРЧЕНКО Людмила Леонідівна

УДК 796.2.: 376.42

**ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ЗАСТОСУВАННЯ
ІГРОВОГО МЕТОДУ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ У
РОЗВИТКУ ПСИХОМОТОРИКИ РОЗУМОВО ВІДСТАЛИХ
ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ**

24.00.02 -- фізична культура, фізичне виховання
різних груп населення

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата наук з фізичного виховання і спорту

Львів – 2004

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано на кафедрі теорії і методики фізичного виховання у Львівському державному інституті фізичної культури Державного комітету України з питань фізичної культури і спорту.

Науковий керівник – кандидат педагогічних наук, доцент
ПЕТРИШИН Юрій Володимирович,
Львівський державний інститут фізичної
культури, проректор з виховної та спортивної
роботи, завідувач кафедри теорії і методики
фізичного виховання.

Офіційні опоненти: доктор психологічних наук, професор
ВИСКОВАТОВА Тетяна Павлівна,
Одеський національний університет
імені І.І. Мечнікова, професор кафедри
клінічної психології;

кандидат наук з фізичного виховання і спорту
ЧУДНА Рада Валентинівна,
Національний університет фізичного виховання
і спорту України, доцент кафедри теорії і
методики фізичного виховання, рекреації та
оздоровчої фізичної культури.

Провідна установа – Харківська державна академія фізичної культури,
кафедра біологічних основ фізичного виховання і спорту, Державний комітет
України з питань фізичної культури і спорту, м. Харків.

Захист відбудеться 9 грудня 2004 року о 15 годині під час засідання
спеціалізованої вченої ради К 35.829.01 Львівського державного інституту фізичної
культури за адресою: 79000 м. Львів, вул. Костюшка, 11.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Львівського державного
інституту фізичної культури (79000 м. Львів, вул. Костюшка, 11).

Автореферат розіслано 5 листопада 2004 року.

Учений секретар спеціалізованої вченої ради
БІБЛІОТ
Львівського державного
інституту фізичної
культури

О.М. Вацеба

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність. У складному комплексі проблем суспільного розвитку України як незалежної держави важливим є питання правового і соціального захисту, збереження здоров'я, всебічного і гармонійного розвитку дітей-інвалідів та дітей з обмеженими фізичними і розумовими можливостями. У "Національній доктрині розвитку освіти України у XXI столітті" зазначається: "Державна політика у галузі освіти спрямована на забезпечення здоров'я людини в усіх її складових: духовній, соціальній, психічній, фізичній". Лише за останні роки захворюваність серед дітей в Україні, яка за різних обставин нерідко призводить до інвалідності, зростає на 19,2 відсотка. Як наголошувалося на колегії Міністерства освіти і науки (1999 рік), в Україні зафіксовано біля 61,6 тисячі осіб з обмеженими розумовими можливостями.

Важливою та актуальною є проблема вдосконалення навчально-виховного процесу розумово відсталих дітей, одне з провідних місць у якому посідає фізичне виховання. Роботи А.М. Плешакова (1975), В.М. Медведєвої (1980), Б.В. Серсеєва (1992), М.О. Козленка (1993), В.І. Гришкока (2000) та інші доводять, що система фізичного виховання у допоміжних школах має значні нереалізовані резерви. Як свідчать результати ряду досліджень (В.С. Язловецький (1991), А.М. Тучак (1993), Т. Білоус (1999), Л.А. Таран (2001)) і досвід роботи допоміжних шкіл, адекватно підібрані засоби і методи фізичного виховання є необхідною передумовою досягнення позитивних змін у розвитку психомоторики розумово відсталих дітей молодшого шкільного віку.

На важливу роль гри у всебічному розвитку дитини вказували такі дослідники, як Е.С. Вільчковський (1989), А.Я. Вольчинський (1998), А.А. Демчишин (1998), В.І. Левків (1998), Е.Н. Приступа (1999), Н.В. Андрощук (2001) та інші. Проте ці дослідження присвячені особливостям застосування ігрового методу в роботі зі здоровими дітьми. Водночас, питання організації та впливу рухливих ігор на стан неповносправних дітей у науковій літературі висвітлені недостатньо.

Аналізуючи літературу, ми помітили значний інтерес дослідників до вивчення фізичного, психомоторного розвитку дітей із розумовими вадами та шляхів удосконалення процесу фізичного виховання у допоміжних школах (М.О. Козленко (1993), С.Б. Раку (1997), Ю.І. Вісковатов (1998), Р.В. Чудна (2000), Т.П. Вісковатова (2003) та ін.). Проте, незважаючи на доволі широкий спектр досліджуваних напрямків, спеціальних робіт, спрямованих на вивчення питання впливу ігрового методу на розвиток психомоторики розумово відсталих дітей у процесі фізичного виховання, серед доступної нам літератури ми не виявили. Як зазначає Л.В. Шапкова (2001), молодший шкільний вік є періодом, коли закладається фундамент розвитку різноманітних знань, умінь, свідомої діяльності, в тому числі й рухової. Тому, на нашу думку, є актуальними розробка та впровадження у процес фізичного виховання дітей молодшого шкільного віку з

1573

легкою формою розумової відсталості програми із переважним застосуванням ігрового методу, спрямованої на розвиток психомоторики учнів.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційну роботу виконано відповідно до Зведеного плану науково-дослідної роботи у сфері фізичної культури та спорту на 2001-2005 рр. Державного комітету молодіжної політики спорту і туризму України за темою 2.2.3 “Психофізична реабілітація неповносправних дітей засобами фізичного виховання”, номер державної реєстрації 0102U002646. Роль автора полягала у розробці системи оцінки рівня розвитку компонентів психомоторики розумово відсталих дітей молодшого шкільного віку, в обґрунтуванні застосування ігрового методу фізичного виховання в роботі з дітьми 8, 9, 10 років з легкою формою розумової відсталості.

Об'єкт дослідження – фізичне виховання розумово відсталих дітей молодшого шкільного віку.

Предмет дослідження – ігровий метод фізичного виховання у розвитку психомоторики розумово відсталих дітей молодшого шкільного віку.

Мета дослідження – розробка науково обґрунтованої програми з переважним застосуванням ігрового методу для покращення рівня розвитку психомоторики дітей молодшого шкільного віку з легкою формою розумової відсталості у процесі фізичного виховання.

Відповідно до мети дослідження було сформульовано такі **завдання**:

1. Узагальнити досвід теорії і практики застосування ігрового методу у фізичному вихованні розумово відсталих дітей молодшого шкільного віку.

2. Розробити систему оцінки рівня розвитку психомоторики дітей молодшого шкільного віку із легкою формою розумової відсталості.

3. На основі теоретичного і практичного обґрунтування розробити програму з переважним застосуванням ігрового методу для покращення рівня розвитку психомоторики дітей молодшого шкільного віку з легкою формою розумової відсталості у процесі фізичного виховання.

4. Визначити вплив переважного застосування ігрового методу у процесі фізичного виховання на розвиток психомоторики дітей молодшого шкільного віку з легкою формою розумової відсталості.

Методи дослідження. Для розв'язання поставлених завдань ми використовували такі методи дослідження: вивчення й аналіз науково-методичної літератури, анкетування, педагогічне спостереження, педагогічне тестування, педагогічний експеримент, методи математичної статистики.

Наукова новизна:

- уперше розроблено систему оцінки психомоторики дітей молодшого шкільного віку з легкою формою розумової відсталості;

- уперше в систему визначення рівня розвитку психомоторики дітей молодшого шкільного віку з легкою формою розумової відсталості інтегровані психологічні тести;

- уперше шляхом факторного аналізу виявлено структуру психомоторики дітей молодшого шкільного віку з легкою формою розумової відсталості;

- уперше розроблено науково обгрунтовану програму для дітей молодшого шкільного віку з легкою формою розумової відсталості з переважним застосуванням ігрового методу спрямованого на вирішення завдань програми з фізичного виховання для допоміжних шкіл;

- розширено й доповнено дані про особливості психомоторного розвитку дітей молодшого шкільного віку з легкою формою розумової відсталості; про провідну роль ігрового методу у фізичному вихованні учнів допоміжних шкіл.

Практичне значення:

- розроблено програму з переважним застосуванням ігрового методу, спрямовану на покращення рівня розвитку психомоторики дітей молодшого шкільного віку з легкою формою розумової відсталості у процесі фізичного виховання і представлено у вигляді методичних розробок (2004);

- з метою вдосконалення навчально-виховного процесу з фізичного виховання дітей молодшого шкільного віку з легкою формою розумової відсталості результати дослідження впроваджено у спеціальні загальноосвітні школи та школи-інтернати №1 і №2 м. Херсон, №102 і №104 м. Львів, про що свідчать акти впровадження (від 20.01.2004; 22.01.2004; 20.05.2004; 24.05.2004).

Матеріали дослідження можуть використовувати фахівці, які працюють із розумово відсталими дітьми, для оптимізації навчально-виховного процесу допоміжних шкіл, а також викладачі ВНЗ для доповнення змісту навчальних дисциплін "Адаптивне фізичне виховання", "Рухливі ігри і методика їх викладання".

Особистий внесок дисертанта полягає у розробці науково обгрунтованої програми з переважним застосуванням ігрового методу для покращення рівня розвитку психомоторики дітей молодшого шкільного віку з легкою формою розумової відсталості у процесі фізичного виховання, опрацюванні експериментального матеріалу, аналізі отриманих даних.

Апробація результатів дослідження. Основні теоретичні положення, експериментальні дані та висновки були предметом обговорень міжнародних наукових конференцій "Молода спортивна наука України" (Львів, 2002 – 2004); "Концепція розвитку галузі фізичного виховання і спорту в Україні" (Рівне, 2003), міжнародної науково-практичної конференції "Актуальні проблеми розвитку руху "Спорт для всіх" у контексті Європейської інтеграції України" (Тернопіль, 2004); V Міжнародної науково-практичної конференції "Фізична культура, спорт та здоров'я нації" (Вінниця, 2004); IV Всеукраїнської науково-практичної конференції "Проблеми активізації рекреаційно-оздоровчої діяльності населення" (Львів, 2004) на засіданнях наукового гуртку аспірантів та звітних наукових конференцій професорсько-викладацького складу кафедри теорії і методики фізичного виховання ЛДДФК (2003, 2004).

Публікації. Основні результати дисертаційної роботи відображені в 11 публікаціях, серед яких один методичний посібник (ISBN 966-345-001-0); п'ять статей у наукових фахових виданнях ВАК України; сім праць виконано одноосібно, чотири у співавторстві.

Структура і обсяг дисертації. Дисертаційна робота складається зі списку умовних скорочень, вступу, понятійного апарату дослідження, п'яти розділів, аналізу і узагальнення результатів дослідження, висновків, практичних рекомендацій, списку літератури та 11 додатків. Загальний обсяг роботи становить 230 сторінок друкованого тексту, з них 165 сторінок основного тексту, що включає 37 таблиць та 35 рисунків. Список використаних літературних джерел налічує 236 найменувань, серед яких 28 праць зарубіжних авторів.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У вступі обґрунтовано актуальність проблеми; визначено мету, завдання дослідження; розкрито наукову новизну, практичне значення отриманих результатів, особистий внесок здобувача; описано сферу апробації результатів дослідження, зазначено кількість публікацій; подано структуру та обсяг дисертації.

У першому розділі “Значення ігрового методу фізичного виховання у розвитку психомоторики розумово відсталих дітей молодшого шкільного віку” здійснено аналіз та узагальнення даних щодо сутності олігофренії, її типології та сучасної класифікації, проаналізовано особливості психомоторного розвитку молодших школярів з легкою формою розумової відсталості, особливості процесу фізичного виховання розумово відсталих учнів, виявлено значення гри у житті неповносправної дитини та підходи до класифікації ігор.

Другий розділ “Методи й організація дослідження” розкриває сутність використання методів дослідження, описує організацію експерименту, подає загальні відомості про контингент обстежених учнів.

Перший етап дослідження (жовтень 2002 р. – травень 2003 р.) був присвячений аналізу та узагальненню даних науково-методичної літератури. Аналіз літературних джерел дозволив обґрунтувати мету, гіпотезу та основні завдання дослідження, розробити методичний апарат і схему пошуку, уточнити об'єкт і предмет дослідження. На цьому етапі з метою вивчення особливостей навчально-виховного процесу розумово відсталих дітей молодшого шкільного віку ми здійснили анкетування фахівців, які працюють із зазначеним контингентом.

На другому етапі (березень – травень 2003 р.) ми проводили пілотажний педагогічний експеримент (школа №104, м. Львів (смт. Брюховичі)), у якому взяли участь 16 дітей молодшого шкільного віку з легкою формою розумової відсталості. Його метою була перевірка методики, обраної для розробки експериментальної програми. Було зібрано інформацію про рівень розвитку психомоторних здібностей дітей молодшого шкільного віку з легкою формою розумової відсталості; впроваджено розділ експериментальної програми (на другу половину другого навчального семестру); простежено динаміку психомоторних здібностей учнів, що

відбулася під впливом запропонованої методики. На підставі попереднього аналізу та результатів пілотажного експерименту було розроблено основну експериментальну програму для покращення рівня розвитку психомоторики молодших школярів з легкою формою розумової відсталості у процесі фізичного виховання.

На третьому етапі дослідження (вересень 2003 р. – травень 2004 р.) ми проводили констатуючий (оцінка рівня розвитку психомоторики) і формулючий (апробація експериментальної програми) експерименти на базі спеціальних загальноосвітніх шкіл-інтернатів №102 і №104 м. Львів. Для формулючого експерименту в кожній зі шкіл були сформовані експериментальна і контрольна групи. У дослідженні брали участь 54 учні молодшого шкільного віку з легкою формою розумової відсталості. Ефективність експериментальної програми виявляли шляхом оцінки динаміки показників психомоторних здібностей, психічних процесів, розумової працездатності учнів експериментальної групи та співставлення показників експериментальної і контрольної груп.

Згідно з програмою, заняття з фізичного виховання проводили два рази на тиждень тривалістю 40 хвилин кожне. Загалом за період пілотажного педагогічного експерименту було проведено 16 уроків фізичного виховання, за період формулючого – 68 занять.

Рівень розвитку психомоторики в учнів дослідницьких груп визначали на початку (для визначення початкового рівня розвитку психомоторики учнів) і після завершення (для визначення кінцевого рівня розвитку психомоторики учнів) основного педагогічного експерименту за трьома складовими: *психомоторні здібності* (тестування за допомогою тестових випробувань, які були спрямовані на виявлення показників статичної і динамічної рівноваги, координації рухів (тест “Десять вісімок”), здатності до маніпуляції дрібними предметами (відображає ручну швидкість, предметний і просторовий рівні організації рухів), швидкості рухової реакції (схоплювання лінійки, що падає), виявлення здатності до оцінки просторово-часових та динамічних параметрів рухів (човниковий біг 4x9 м)); *визначення загального рівня розвитку рухових здібностей* (використовували батарею тестів К. Зухори); *визначення рівня розвитку психічних процесів* (мислення, пам'ять, увага, уява) та *розумової працездатності* (кільця Ландольта).

У третьому розділі “**Характеристика психомоторики молодших школярів з легкою формою розумової відсталості**” наведено результати констатуючого експерименту (вересень 2003 р.), а саме аналіз та оцінку рівня розвитку психомоторних здібностей, психічних процесів і розумової працездатності хлопчиків і дівчаток 8-10 років з легкою формою розумової відсталості. На етапі констатуючого експерименту у дослідженні брали участь 55 молодших школярів з легкою формою розумової відсталості (F- 70), з них – 26 учнів спеціальної загальноосвітньої школи-інтернату №102 і 29 учнів спеціальної загальноосвітньої школи-інтернату №104 м. Львів.

За результатами тестових випробувань на виявлення рівня розвитку психомоторних здібностей встановлено перевагу хлопчиків 8–10 років з легкою формою розумової відсталості над дівчатками цього ж віку і нозології у показниках статичної рівноваги (у 8 років на 2,9%, у 9 років на 8,9%), динамічної рівноваги (на 10,9%, на 2,9%, на 9,1%); у показниках швидкості (на 13,5%, на 20,4%, на 16,7%); швидкісно-силових якостях (на 6,2%, на 7,5%, на 3,2%); у показниках сили (на 15,0%, 20,4%, 47,2%); витривалості (на 12,4%, 18,9%, 30,0%); силової витривалості (на 3,3%, на 22,0%, на 32,6%). Показники інших тестових завдань не засвідчують значної переваги хлопчиків над дівчатками. Варто зазначити, що за цими показниками психомоторних здібностей достовірних відмінностей як за віком, так і за статевими особливостями ні у хлопчиків, ні у дівчаток не виявлено ($p > 0,05$). Це вказує на те, що рівень розвитку рівноваги, дрібної моторики, швидкості реакції, орієнтації у просторі не залежить від віку і від статі дітей молодшого шкільного віку з легкою формою розумової відсталості.

На основі теплінг-тесту за методикою Е.П. Ільїна було визначено силу і тип нервової системи в учнів 8–10 років з легкою формою розумової відсталості. Виявлено, що найбільшим є відсоток учнів мають середньо-слабкий тип нервової системи (проміжний та вигнутий тип). У хлопчиків 8 років – 55% учнів, у дівчаток – 66%. У хлопчиків 9 років – 50%, у дівчаток – 43%. У хлопчиків 10 років – 57%, у дівчаток – 86%.

За кожне тестове випробування батареї тестів К. Зухори ми нараховували бали, за сумою яких визначали загальний рівень розвитку рухових здібностей учнів. Так, у 100% дітей 8–10 років із легкою формою розумової відсталості відмічено низький рівень розвитку рухових здібностей.

Під час аналізу особливостей рівня розвитку психомоторних здібностей хлопчиків і дівчаток 8–10 років із легкою формою розумової відсталості суттєвих розбіжностей між рівнем рухових здібностей досліджуваних вікових груп не встановлено. Таким чином, можемо стверджувати, що наявність в одному класі розумово відсталих дітей різного віку є виправданим з точки зору прояву психомоторних здібностей.

Оцінка інтелектуально-пізнавальної сфери дітей молодшого шкільного віку з легкою формою розумової відсталості показала перевагу хлопчиків 8–10 років над дівчатками у показниках пам'яті (у 8 років на 22,1%, у 9 років на 1,7%), мислення (на 22,8%, на 21,1%, на 7,7%), уяви (на 18,0%, 58,5%, на 38,0%), уваги (на 9,3%, на 12,9%, на 28,3%).

Зафіксовано дуже низький рівень розвитку розумової працездатності молодших школярів із легкою формою розумової відсталості. Так, оцінюючи загальну успішність розумової працездатності на основі коректурної проби кільця Ландольта (швидкість перегляду таблиці при 5-ти хвилинній тривалості завдання), можна стверджувати, що 100% учнів спроможні були переглянути за відведений час максимум 200–250 знаків; мінімальна кількість знаків, яку переглядали учні, становила від 20 до 30.

На основі отриманих даних встановлено відсутність достовірних відмінностей у рівні прояву психомоторики дітей з легкою формою розумової відсталості молодшого шкільного віку (хлопчиків і дівчаток) 8–10 років, що обґрунтовує доцільність проведення занять із фізичного виховання у молодших класах допоміжних шкіл з дітьми різного віку за уніфікованою програмою.

У четвертому розділі **“Особливості змісту та методики занять з фізичної культури із переважним застосуванням ігрового методу”** наведено передумови розробки експериментальної програми, а саме: проведення анкетування серед фахівців, які працюють із розумово відсталими дітьми: аналіз програм з фізичного виховання для допоміжних шкіл, результати пілотажного педагогічного експерименту; особливості експериментальної програми та методика застосування її у процесі фізичного виховання.

З метою детального вивчення питання щодо особливостей навчально-виховного процесу допоміжних шкіл ми розробили анкети трьох типів: анкета для керівника допоміжного навчального закладу, для вчителя фізичної культури молодших класів, для психолога. Анкети склалися із загальних (спільних для всіх респондентів) та спеціальних питань. Зі 100 поширених по Україні анкет повернулися 53 анкети, які були надіслані з допоміжних загальноосвітніх шкіл-інтернатів м. Києва, м. Львова, м. Одеси, м. Тернополя, м. Херсона. Анкетування фахівців спеціальних загальноосвітніх шкіл-інтернатів міст України дозволило виявити ряд чинників, які враховувалися у процесі розробки експериментальної програми з фізичного виховання. Так, з'ясовано, що у 100% шкіл одночасно можуть навчатися діти від 7 до 11 років в одному класі. Було виявлено зменшення у статистичному відношенні кількості дітей молодшого шкільного віку з легкою формою розумової відсталості з 1999 до 2004 навчального року.

До провідних засобів фізичного виховання, що впливають на розвиток психічних процесів розумово відсталих дітей, фахівці зарахували рухливі і спортивні ігри – 26,2%. На уроках фізкультури перевага надається рухливим іграм – 64,0%, менш популярними є спортивні ігри (12,0% опитаних) та корекційні (8,0%) ігри.

Встановлено неоднотайність викладачів фізичного виховання допоміжних шкіл у виборі та використанні навчальних програм (див. Рис.). Найбільшою популярністю серед учителів фізкультури користуються програма з фізичної культури 2002 року – 24,0% і програма 1978 року та спеціалізовані журнали – 20,0%, за програмою 1991 року працюють 16,0% викладачів фізичного виховання, невелика кількість викладачів користуються програмами 1990 року та методичними розробками – 8,0%.

Провідними фізичними якістьми, що впливають на покращення психічних процесів розумово відсталих учнів, респонденти визнали координацію – 23,9%, спритність – 22,4%, рівновагу – 20,9%. Тому в основу розробки експериментальної програми з фізичного виховання для молодших класів допоміжних шкіл доцільно

покласти раціональне використання ігрового методу, що сприятиме ефективному розвитку психомоторики дітей з легкою формою розумової відсталості.

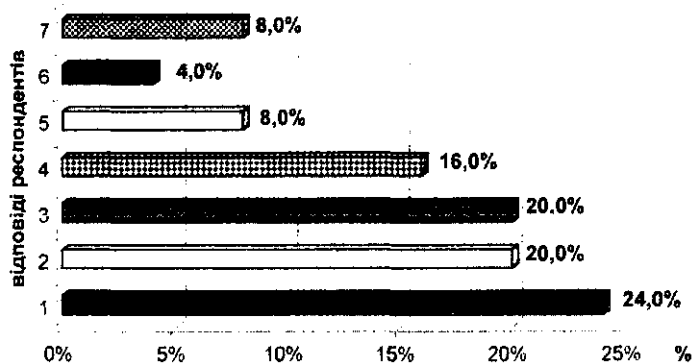

Рис. Пріоритети викладачів фізичного виховання у виборі програм з фізкультури

Примітка: 1 – програма 2002 р., 2 – програма 1978 р., 3 – спеціалізовані журнали, 4 – програма 1991 р., 5 – програма 1990 р., 6 – методичні розробки, 7 – не мають програм.

Неоднотайність у використанні шкільних програм серед викладачів спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів підтверджує необхідність розробки програми з фізичного виховання для розумово відсталих молодших школярів, спрямованої на покращення рівня розвитку психомоторики, яка була би доступна та ефективна.

Під час аналізу програм з фізичного виховання для допоміжних шкіл з 1962 до 2002 року виявлено неоднозначність вимог щодо застосування ігор під час занять фізкультурою у молодших класах, а також відмінності у розподілі навчальних годин на заняття рухливими іграми, що, на нашу думку, свідчить про невизначеність адекватного застосування ігрового методу на уроках фізкультури із розумово відсталими молодшими школярами.

Пілотажний (пробний) експеримент передбачав перевірку експериментальної методики (яка лягла в основу розробки експериментальної програми) з фізичного виховання (із переважним застосуванням ігрового методу) для дітей молодшого шкільного віку з легкою формою розумової відсталості. Експеримент тривав з 24 березня до 30 травня 2003 року у спеціальній загальноосвітній школі-інтернаті №104 (сmt. Брюховичі, м. Львів). В експериментальній групі уроки проводили за планами-конспектами які ми розробили до кожного заняття і які відрізнялися

переважним використанням ігрового методу. У кожній частині уроку (підготовча, основна, заключна) було заплановане застосування гри для того, щоб зробити процес оволодіння навчальним матеріалом більш доступним та ефективним для дітей молодшого шкільного віку з легкою формою розумової відсталості. Так, для розминки ми пропонували ігри, в основі яких були загальнорозвивальні вправи, для основної частини уроку – ігри для навчання, закріплення або вдосконалення запланованого навчального матеріалу, для заключної – переважно ігри дидактичного характеру та на відновлення. За змістом ми обирали прості, доступні для дітей з легкою формою розумової відсталості ігри. У контрольній групі уроки проводили за загальноприйнятою методикою, що дозволяла викладачеві фізичного виховання застосувати ігри у довільному порядку.

Виходячи з передбаченої системи оцінювання тестових випробувань, запропонованої учням, можна констатувати значне відставання дітей 9-10 років із легкою формою розумової відсталості від здорових школярів цього ж віку за рівнем розвитку психомоторики. Результати, отримані на етапі пілотажного педагогічного експерименту, наведені у таблиці 1.

Таблиця 1

Показники рівня розвитку психомоторики експериментальної (n=9) та контрольної (n=9) груп до і після пілотажного педагогічного експерименту

Тестові завдання	Групи	До експерименту (1)		Після експерименту (2)		Зміни в часі P
		M ± m	P	M ± m	P	
Статична рівновага, с	ЕГ	16,22 ± 0,72	>0,05	27,67 ± 0,97	>0,05	<0,01
	КГ	16,00 ± 0,71		24,78 ± 1,65		<0,01
Динамічна рівновага, п поворотів	ЕГ	2,83 ± 0,27	>0,05	3,83 ± 0,24	<0,05	<0,01
	КГ	3,00 ± 0,32		3,25 ± 0,28		>0,05
Тест 10 * 8, с	ЕГ	49,44 ± 0,98	<0,05	42,78 ± 0,98	>0,05	<0,01
	КГ	48,67 ± 2,32		44,67 ± 1,16		<0,01
Маніпуляція дрібними предметами, с	ЕГ	81,13 ± 1,99	>0,05	73,77 ± 1,96	>0,05	<0,01
	КГ	81,00 ± 1,63		75,00 ± 1,59		<0,05
Схоплювання лінійки, що падає, см	ЕГ	24,5 ± 0,47	<0,05	22,11 ± 0,68	>0,05	<0,01
	КГ	24,00 ± 0,85		24,00 ± 0,72		>0,05
Одночасне виконання рухів, %	ЕГ	44		56		
	КГ	56		56		

Примітка: t граничне = 2,30 при p = 0,05; t граничне = 3,35 при p = 0,01; p – рівень істотності.

Після завершення пілотажного педагогічного експерименту в учнів експериментальної групи результати тестових випробувань вірогідно ($P < 0.01$) покращилися. Так, у показниках статичної рівноваги (за методикою Яроцького) – на 11,45 с, динамічної рівноваги – на 1 поворот, тесту “Десять “вісімок” – на 6,66 с, маніпуляції дрібними предметами – на 7,36 с, схоплюванні лінійки, що падає – на 2,39 см, здатності до одночасного виконання рухів – на 12%. У учнів контрольної групи також відмічено позитивну, але незначну динаміку в більшості показників.

На основі попередніх етапів була розроблена програма з переважним застосуванням ігрового методу для покращення рівня розвитку психомоторики дітей молодшого шкільного віку з легкою формою розумової відсталості.

Обираючи ігри для нашої експериментальної програми, ми керувалися такими положеннями: 1. Враховували навчальний матеріал за основною програмою для молодших школярів допоміжних шкіл (Програма та методичні рекомендації для допоміжної школи. - Київ, 2002). 2. Враховували розподіл навчального матеріалу з фізичної культури протягом навчального року (з індивідуальних планів роботи вчителів фізкультури). 3. Враховували контингент. У зв'язку з тим, що у молодших класах допоміжних шкіл немає чіткого розподілу дітей за віком (у 2-му класі одночасно можуть навчатися діти 7, 8, 9, 10 років), наша програма розрахована на всю молодшу школу, але деякі елементи ігор необхідно змінювати залежно від проходження програмного матеріалу. 4. Ігри, які ми пропонували, завоювали визнання вчителів фізкультури і учнів у ЗОШ, але були адаптовані до використання у допоміжній школі (доступність).

До експериментальної програми увійшли різноманітні види ігор (рухливі, ігри з елементами спортивних ігор, пальпацийні, корекційні, сюжетно-дидактичні), які спрямовані на формування рухових навичок, розвиток фізичних якостей дітей, дрібної моторики, на активізацію мислення, поліпшення уваги, пам'яті, сприйняття просторових і часових орієнтирів, становлення взаємовідносин у колективі. Ігри у програмі підібрані за принципом від простого до складного, від засвоєного до незасвоєного.

У нашій програмі на початку кожної навчальної чверті ми пропонуємо перелік навчального матеріалу, залежно від якого треба здійснювати підбір запропонованих ігор; у програмі на кожну навчальну чверть ми даємо перелік ігор (для кожної частини уроку), які пропонуємо застосовувати в навчальному процесі, а також розкриваємо зміст кожної запропонованої гри. Ігровий матеріал у програмі розподілений залежно від навчальних завдань з фізичного виховання для молодших класів допоміжних шкіл за 23 категоріями.

У п'ятому розділі “**Експериментальне обґрунтування програми розвитку психомоторики молодших школярів із легкою формою розумової відсталості з переважним застосуванням ігрового методу фізичного виховання**” наведено результати основного (формуючого) педагогічного експерименту.

На основі показників констатуючого експерименту у кожній зі шкіл, де проводилося дослідження, були сформовані експериментальна та контрольна групи.

Так, у проведеному експерименті групи, які були сформовані на базі школи-інтернату №102, позначені ЕГ1, КГ1; відповідно групи, що були сформовані на базі школи-інтернату №104 – ЕГ2, КГ2. Результати педагогічного експерименту (Таблиця 2) свідчать, що експериментальна програма достовірно ($p < 0,05$) вплинула на розвиток психомоторних здібностей дітей молодшого шкільного віку з легкою формою розумової відсталості (в Таблиці 2. * позначені показники, які зазнали вірогідних змін при $p < 0,05$ за критерієм Уїлкоксона).

За рахунок впровадження на заняттях фізичного виховання раціонального застосування ігрового методу в експериментальних групах (ЕГ1 і ЕГ2) збільшилася інтенсивність процесів розвитку психомоторики, а саме:

- у показниках статичної рівноваги в учнів обох експериментальних груп річні зміни, що відбулися, є статистично достовірними ($p < 0,05$); в ЕГ1 результати покращилися на 12,7% ($p = 0,0064$ ($< 0,05$)), в ЕГ2 покращення відбулося на 7,0% ($p = 0,0032$ ($< 0,05$));

- виявлено позитивну ($p < 0,05$) тенденцію зростання показників динамічної рівноваги на 15,5% ($p = 0,0022$) і на 12,2% ($p = 0,0093$);

- аналіз даних за тестовим завданням “Схоплювання лінійки, що падає” показав, що за період педагогічного експерименту рівень швидкості реакції в учнів ЕГ1 ($p = 0,0277$ ($< 0,05$)) та ЕГ2 ($p = 0,0425$ ($< 0,05$)) вірогідно покращився;

- виявлено статистично вірогідне ($p < 0,05$) покращення результатів у човниковому бігу; в ЕГ1 час подолання дистанції покращився на 4,5% (1,37 секунди) ($p = 0,0066$), в ЕГ2 – на 2,4% (0,72 секунди) ($p = 0,0096$);

- у показниках теплінг-тесту в експериментальних групах виявлено вірогідне покращення результатів: в ЕГ1 – на 12,7% ($p = 0,0280$), в ЕГ2 – на 17,6% ($p = 0,0069$);

- відбулося статистично достовірне ($p < 0,05$) покращення рівня розвитку дрібної моторики за показниками тестового випробування “Маніпуляція дрібними предметами”: в ЕГ1 – на 12,5% ($p = 0,0159$ ($< 0,05$)), в ЕГ2 – на 11,2% ($p = 0,0025$ ($< 0,05$)); показники тесту “Десять вісімок” покращилися в ЕГ1 – на 10,2% ($p = 0,0029$ ($< 0,05$)), в ЕГ2 – на 13,2% ($p = 0,0005$ ($< 0,05$)).

Відбулося достовірне ($p < 0,05$) покращення результатів у більшості тестових випробувань батареї тестів К. Зухори: швидкість рухів, швидкісно-силові якості, сила рук (лише в ЕГ1), гнучкість (лише в ЕГ2), витривалість, силова витривалість.

За період педагогічного експерименту під впливом експериментальної програми відбулися позитивні зрушення за показниками інтелектуально-пізнавальної сфери учнів (показники психічних процесів і розумової працездатності).

Відбулися вірогідні покращення ($p < 0,05$) стану психічних процесів у дітей молодшого шкільного віку із легкою формою розумової відсталості експериментальних груп.

Таблиця 2
Показники рівня розвитку психомоторики дітей експериментальних (ЕГ1 (n=13; ЕГ2 (n=14)) та контрольних (КГ1 (n=13); КГ2 (n=14)) груп до і після експерименту

№	Тестові випробування	ЕГ1		КГ1		ЕГ2		КГ2	
		До	Після	До	Після	До	Після	До	Після
Показники моторного компонента психомоторики									
1	Стабільна рівновага, с	19,31 ± 0,71	24,92 ± 0,86 *	18,69 ± 0,55	22,53 ± 0,76	20,07 ± 0,69	23,14 ± 0,65 *	18,07 ± 0,65	20,50 ± 0,66 *
2	Двигунна рівновага, к-ть поворотів	3,57 ± 0,35	4,88 ± 0,31 *	3,38 ± 0,27	4,26 ± 0,26 *	3,35 ± 0,30	4,92 ± 0,27 *	3,21 ± 0,27	4,05 ± 0,25 *
3	Тест 10*2, с	48,53 ± 1,12	39,61 ± 1,08 *	46,53 ± 1,16	42,84 ± 1,09 *	30,00 ± 0,91	23,00 ± 0,81 *	37,07 ± 0,68	34,07 ± 0,63 *
4	Маніп. дрібними предметами, с	102,31 ± 1,69	79,62 ± 1,64 *	93,69 ± 1,43	87,84 ± 1,46 *	65,30 ± 1,22	52,07 ± 1,05 *	74,00 ± 0,96	64,57 ± 0,94 *
5	Схоплювання лінійки, що падає, см	23,87 ± 0,59	24,83 ± 0,50 *	25,57 ± 0,67	26,20 ± 0,55	25,85 ± 0,44	24,08 ± 0,57 *	25,71 ± 0,48	24,83 ± 0,51
6	Човниковий бл., 4х9 м	16,00 ± 0,61	14,63 ± 0,54 *	16,27 ± 0,43	15,12 ± 0,41 *	15,21 ± 0,41	14,49 ± 0,36 *	15,14 ± 0,37	14,45 ± 0,31 *
7	Терміп-лес (к-ть крапок)	50,20 ± 1,27	64,92 ± 1,14 *	50,53 ± 1,57	63,76 ± 1,46 *	48,92 ± 1,32	69,78 ± 2,23 *	52,28 ± 1,07	68,28 ± 1,27
Витривалість К. Зістоу									
1	Швидкість рухів (к-ть сплесків за 10 с)	9,53 ± 0,58	13,84 ± 0,65 *	9,61 ± 0,59	11,53 ± 0,59 *	11,00 ± 0,54	16,71 ± 0,30 *	9,28 ± 0,58	12,78 ± 0,59 *
2	Стрибуність (к-ть власних ступень)	4,15 ± 0,29	4,96 ± 0,23 *	4,11 ± 0,29	4,53 ± 0,37 *	4,35 ± 0,31	5,14 ± 0,21 *	4,07 ± 0,27	4,82 ± 0,22 *
3	Сила рук, с	9,30 ± 0,69	13,07 ± 0,57 *	9,76 ± 0,85	12,92 ± 0,68	8,50 ± 0,86	10,09 ± 0,47	6,28 ± 0,61	10,42 ± 0,58 *
4	Гнучкість, бал	1,33 ± 0,23	1,76 ± 0,27 *	1,55 ± 0,23	1,84 ± 0,22	1,14 ± 0,19	1,85 ± 0,26 *	1,28 ± 0,21	1,45 ± 0,18
5	Витривалість, с	71,23 ± 2,25	95,76 ± 2,41 *	66,69 ± 2,49	78,15 ± 2,53 *	78,00 ± 1,86	86,85 ± 1,80 *	65,50 ± 1,80	75,14 ± 1,75 *
6	Сил витривалість, с	9,84 ± 0,75	14,76 ± 0,76 *	11,07 ± 0,76	11,53 ± 0,64	18,07 ± 0,85	21,85 ± 0,8 *	14,00 ± 0,88	18,42 ± 0,79 *
Показники психічного компонента психомоторики									
1	Пам'ять	2,84 ± 0,33	4,38 ± 0,31 *	2,69 ± 0,33	3,61 ± 0,35	3,78 ± 0,21	4,50 ± 0,39 *	3,14 ± 0,20	4,00 ± 0,26 *
2	Мислення	5,69 ± 0,51	7,09 ± 0,50 *	5,31 ± 0,50	6,46 ± 0,48 *	6,00 ± 0,41	8,28 ± 0,37 *	6,71 ± 0,34	7,71 ± 0,35 *
3	Увага	3,53 ± 0,45	4,53 ± 0,35 *	3,69 ± 0,43	4,69 ± 0,37 *	5,07 ± 0,39	7,14 ± 0,33 *	4,83 ± 0,39	6,21 ± 0,33 *
4	Увага	1,84 ± 0,40	3,23 ± 0,42 *	2,23 ± 0,42	3,25 ± 0,43 *	2,14 ± 0,41	3,09 ± 0,32 *	1,71 ± 0,25	2,92 ± 0,27 *
Розумова продуктивність									
1	Інтенсиwnість уваги	0,44 ± 0,17	0,61 ± 0,18	0,65 ± 0,16	0,70 ± 0,15	0,40 ± 0,14	0,44 ± 0,14	0,55 ± 0,14	0,66 ± 0,15
2	Показник уваги	8,02 ± 0,94	13,83 ± 1,13 *	13,66 ± 0,96	16,17 ± 1,04	4,21 ± 0,52	7,31 ± 0,77	6,86 ± 0,7	17,5 ± 1,06
3	Концентрація уваги	0,95 ± 0,36	1,56 ± 0,45	1,77 ± 0,41	0,97 ± 0,29	0,45 ± 0,22	1,21 ± 0,34	0,39 ± 0,14	2,36 ± 0,50

Так, показники пам'яті підвищилися в ЕГ1 на 21,3% ($p=0,00334$), в ЕГ2 на 8,6% ($p=0,02997$); показники операції мислення - на 10,3% ($p=0,01279$) і 15,8% ($p=0,00221$); уваги - на 12,4% ($p=0,03924$) і 17,0% ($p=0,00169$); уваги на 27,4% ($p=0,01171$) і 17,8% ($p=0,02771$) відповідно;

Рівень розумової працездатності учнів експериментальних і контрольних груп за період педагогічного експерименту майже не змінився; зміни, які відбулися є незначними ($p>0,05$), лише в учнів ЕГ1 зафіксовано достовірні ($p<0,05$) зміни у показнику уваги - на 5,81 умовних одиниць (на 26,6%). Показники розумової працездатності, отримані за період педагогічного експерименту, підтверджують те, що достовірні зміни у розумовій сфері дітей молодшого шкільного віку з легкою формою розумової відсталості відбуваються тільки під впливом спеціально організованого навчання, яке відповідає певним вимогам, з дотриманням принципу індивідуалізації навчання, з урахуванням недоліків у розумовому розвитку кожного учня і максимальною реалізацією його можливостей.

За формулою Броуді ми визначали темпи приросту психомоторних здібностей експериментальних і контрольних груп:

- в обох експериментальних групах (ЕГ1, ЕГ2) високі темпи приросту (понад 15%) виявлено за десятима показниками психомоторних здібностей (статична рівновага, динамічна рівновага, тест "Десять вісімок", маніпуляція дрібними предметами, теплінг-тест, швидкість рухів, стрибок у довжину з місця, сила, витривалість, силова витривалість); середні темпи приросту психомоторних здібностей (від 5,0 до 15%) зафіксовано в ЕГ1 в одному показнику (човниковий біг 4x9 м - 8,8%, в ЕГ2 - у чотирьох показниках (статична рівновага, схоплювання лінійки, що падає; човниковий біг 4x9 м, витривалість); низькі темпи приросту (до 5%) були зафіксовані в ЕГ1 лише за показниками швидкості рухової реакції (тестове випробування "Схоплювання лінійки, що падає").

В експериментальних групах зафіксовано зміни у рівні розвитку психомоторних здібностей із високим темпом приросту 75%, із середнім - 21%, із низьким - 4%. У контрольних групах зафіксовані зміни у рівні розвитку психомоторних здібностей із високим темпом приросту 45%, із середнім - 38%, із низьким - 17%.

Отримані дані свідчать про те, що запропонована експериментальна програма ефективно вплинула на процес розвитку психомоторики дітей молодшого шкільного віку з легкою формою розумової відсталості.

За допомогою факторного аналізу ми виявили ті показники психомоторики на які наша програма вплинула найбільшою мірою. У структурі психомоторики виділяють координаційні, силові, швидкісні здібності і витривалість. Так, у результаті факторного аналізу було виділено одинадцять факторів. Експериментальна програма найбільше вплинула на покращення рівня розвитку статичної (34,74%) і динамічної рівноваги (12,22%). На інші психомоторні здібності експериментальна методика вплинула менше: на координованість рухів - 9,25%, на швидкість рухової реакції - 8,45%, на дрібну моторику - 6,91%, на

здатність до оцінки просторово-часових та динамічних параметрів руху – 5,41%, на витривалість – 5,34%, на швидкісні здібності – 4,32%, на силу – 3,68%, гнучкість – 1,53%, на психічні пронеси – 4,01%. Виходячи з результатів факторного аналізу, можна стверджувати про всебічний вплив експериментальної програми з переважним застосуванням ігрового методу на психомоторику молодших школярів із легкою формою розумової відсталості.

Тестові випробування, які ми пропонуємо у нашій програмі, фахівці застосовують у роботі зі здоровими дітьми. Тому, нами була здійснено математичну перевірку тестів на надійність, що дозволило обґрунтувати їх використання у практичній діяльності з дітьми молодшого шкільного віку з легкою формою розумової відсталості.

Таблиця 3

Оцінка надійності тестових випробувань на виявлення рівня розвитку психомоторики

№ п/п	Тест	r	rtt	Ступінь надійності
1	Статична рівновага за методикою Яроцького	0,76	0,86	припустима
2	Динамічна рівновага на гімнастичній лаві	0,80	0,90	добра
3	Тест Десять "вісімок"	0,95	0,97	відмінна
4	Тест "Схоплювання лінійки, що падає"	0,7	0,82	припустима
5	Виявлення здатності до маніпуляції дрібними предметами	0,69	0,82	припустима
6	Теплінг – тест	0,88	0,93	добра
7	Спринтерський біг на місці	0,86	0,92	добра
8	Стрибок у довжину з місця	0,72	0,84	припустима
9	Вис на руках	0,81	0,90	добра
10	Нахил тулуба вперед	0,69	0,82	припустима
11	Тривалий біг на місці	0,63	0,77	погана
12	Тест "Ножиці" погами у положенні лежачи на спині	0,92	0,96	відмінна
13	Визначення здатності до мислення	0,82	0,90	добра
14	Визначення короткочасної образної пам'яті	0,80	0,90	добра
15	Визначення уваги	0,83	0,91	добра
16	Діагностика стійкості уваги	0,81	0,90	добра
17	Визначення розумової працездатності	0,71	0,83	припустима

Примітка: r – коефіцієнт кореляції, rtt – коефіцієнт надійності

На основі внутрішньо-групового коефіцієнту кореляції ми встановили ступінь надійності тестових випробувань які наведені у таблиці 3.

Отримані дані свідчать, що запропонована система оцінки психомоторики (тестові випробування) є досить надійною для визначення її рівня розвитку у молодших школярів із легкою формою розумової відсталості.

У розділі “Аналіз і узагальнення результатів дослідження” всі дані згруповані у три блоки: ті, що підтверджують уже наявні положення, ті, що доповнюють і розширюють розробки інших авторів, та абсолютно нові дані з порушеної проблеми. Наше дослідження підтвердило перевагу хлопчиків 8-10 років із легкою формою розумової відсталості над дівчатками цього ж віку у показниках психомоторики. На основі даних теплінг-тесту підтверджено наявність патологічної інертності нервових процесів у розумово відсталих молодших школярів. Уперше розроблено та експериментально обґрунтовано програму з фізичного виховання із переважним застосуванням ігрового методу для покращення рівня розвитку психомоторики розумово відсталих дітей молодшого шкільного віку. Вперше встановлено факторну структуру психомоторики. Вперше встановлено інформативність пропонованих дітям молодшого шкільного віку з легкою формою розумової відсталості тестових випробувань на виявлення рівня розвитку психомоторики.

У практичних рекомендаціях наведено зміст експериментальної програми.

ВИСНОВКИ

1. Аналіз науково-методичної літератури свідчить, що питання оптимізації навчально-виховного процесу розумово відсталих дітей не втрачає актуальності. Незважаючи на значну кількість досліджень щодо ролі гри у житті дитини, виявлено, що вивченню впливу ігрового методу на покращення психомоторики розумово відсталих дітей молодшого шкільного віку у процесі фізичного виховання приділяється недостатньо уваги. Встановлено неоднозначність тлумачення терміну “ігровий метод” у теорії фізичного виховання. За результатами анкетування виявлено неоднотайність учителів фізичної культури допоміжних шкіл у використанні програм з фізичного виховання, обмеженість у виборі методичних підходів і різновидів ігор.

2. Для визначення рівня розвитку психомоторики дітей молодшого шкільного віку з легкою формою розумової відсталості у процесі фізичного виховання необхідно застосовувати психологічні тести, спрямовані на виявлення показників психічних процесів учнів, що є вагомим чинником під час планування процесу фізичного виховання ігровим методом.

3. Експериментально доведено, що за відсутності спеціальних тестів для дослідження психомоторики дітей молодшого шкільного віку з легкою формою розумової відсталості доцільно застосувати систему оцінки психомоторики, яка складається з тестів на виявлення рівня розвитку статичної, динамічної рівноваги, здатності до маніпуляції дрібними предметами, тесту “Десять вісімок” (координація рухів), тесту “Схоплення лінійки, що падає” (швидкість рухової реакції), Човникового бігу 4x9 м (виявлення здатності до оцінки просторово-часових та динамічних параметрів рухів); батареї тестів К. Зухори для визначення загального рівня розвитку рухових здібностей, тестів для виявлення рівня розвитку

психічних процесів (мислення, пам'ять, увага, уява) та розумової працездатності (хілція Ландольта, 5-ти хвилинна проба).

4. Запропонована система тестів виявила значну перевагу хлопчиків 8-10 років із легкою формою розумової відсталості над дівчатками цього ж віку у показниках психомоторних здібностей. За сумарною оцінкою батареї тестів К. Зухори у 100% дітей 8-10 років з легкою формою розумової відсталості встановлено низький рівень розвитку психомоторики, а саме: 71,9% хлопчиків і 73,9% дівчаток мають дуже низький (нижчий за мінімальний) рівень розвитку психомоторики, в інших 28,1% хлопчиків і 26,1% дівчаток зафіксовано мінімальний рівень. Виявлено перевагу хлопчиків 8-10 років над дівчатками за показниками мислення (на 22,8%, на 21,1%, на 7,7%), пам'яті (на 22,1%, на 1,7%), уваги (на 9,3%, на 12,9%, на 28,3%), уяви (на 18,0%, 58,5%, на 38,0% і розумової працездатності. Виходячи з передбаченої системи оцінювання тестових завдань, запропонованої учням, можна констатувати значне відставання молодших школярів із легкою формою розумової відсталості від здорових дітей молодшого шкільного віку у психомоторному розвитку.

5. Розроблена програма з фізичного виховання для розумово відсталих дітей молодшого шкільного віку із переважним застосуванням ігрового методу з урахуванням контингенту, даних літературних джерел, даних анкетування фахівців, які працюють із розумово відсталими дітьми, навчального матеріалу за основною програмою для молодших школярів допоміжних шкіл, розподілу навчального матеріалу з фізичної культури протягом навчального року (за індивідуальними планами роботи вчителів фізичної культури), результатів пілотажного педагогічного експерименту.

6. У результаті педагогічного експерименту в учнів експериментальних груп виявлено статистично вірогідне ($p < 0,05$) покращення таких психомоторних здібностей, як статична рівновага (на 12,7% в ЕГ1 і на 7,0% в ЕГ2), динамічна рівновага (15,5% і 12,2%), дрібна моторика (на 10,2% і 13,2% за тестовим випробуванням "Десять вісімок", на 12,5% і 11,2% за тестовим випробуванням "маніпуляція дрібними предметами"), швидкість рухової реакції (на 2,0% і 3,6%), показники човникового бігу (на 1,37 с (4,5%) і 0,72 с (2,4%)); показники теплінг-тесту (на 12,7% і 17,6%); статистично достовірне ($p < 0,05$) покращення результатів у п'яти тестових випробуваннях батареї тестів К. Зухори із шести (окрім сили в ЕГ2 і гнучкості в ЕГ1 ($p > 0,05$)); значне покращення психомоторних здібностей з високим темпом приросту (75%) порівняно з контрольними групами (45%).

Зафіксовано позитивний вплив ($p < 0,05$) переважного застосування ігрового методу у процесі фізичного виховання на розвиток психічного компоненту психомоторики учнів експериментальних груп: покращення пам'яті в ЕГ1 на 21,3%, в ЕГ2 – на 8,6%; мислення – на 10,3% і 15,8%; уваги – на 12,4% і 17,0%; уяви – на 27,4% і 17,8% відповідно. А також виявлено незначне і статистично недостовірне ($p > 0,05$) підвищення показників розумової працездатності учнів дослідницьких груп, що вказує на перевагу спеціально спрямованих завдань над

методикою впливу на розвиток розумової сфери дитини з легкою формою розумової відсталості у невимушеній формі.

За результатами факторного аналізу підтверджено позитивний ефект переважного застосування ігрового методу фізичного виховання у розвитку складових психомоторики дітей молодшого шкільного віку з легкою формою розумової відсталості. Так, експериментальна програма найбільше вплинула на покращення рівня розвитку статичної (34,74%) і динамічної рівноваги (12,22%). На інші психомоторні здібності спостерігався дещо менший вплив: на координованість рухів – 9,25%, на швидкість рухової реакції – 8,45%, на дрібну моторику – 6,91%, на здатність до оцінки просторово-часових та динамічних параметрів руху – 5,41%, на витривалість – 5,34%, на швидкісні здібності – 4,32%, на силу – 3,68%, гнучкість – 1,53%, на психічні процеси – 4,01%. Доведено, що експериментальна програма із переважним застосуванням ігрового методу всебічно впливає на психомоторику молодших школярів із легкою формою розумової відсталості.

7. Проведене дослідження актуалізує подальші перспективи наукових досліджень щодо інтеграції ігрового методу у процес фізичного виховання дітей різного віку з різними формами розумової відсталості.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Харченко Л. Ігровий метод у фізичному вихованні молодших школярів допоміжних шкіл: Методичний посібник. – Л.: Українські технології, 2004. – 114 с. (ISBN 966-345-001-0).
2. Харченко Л. Рухливі ігри у фізичному вихованні молодших школярів з вадами інтелекту // Молода спортивна наука України: Зб. наук. статей з галузі фіз. культури та спорту. Вип. 6. – Л., 2002. – Т.2. – С. 501-503.
3. Харченко Л. Актуальні аспекти оптимізації навчально-виховного процесу дітей-олігофренів // Молода спортивна наука України: Зб. наук. статей з галузі фіз. культури та спорту. Вип. 7. – Л., 2003. – Т.1. – С. 416-419.
4. Харченко Л. Обґрунтування вибору тестових випробувань для визначення рівня розвитку психомоторики у розумово відсталих дітей молодшого шкільного віку // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту: Зб. наук. праць / За ред. С.С. Єрмакова. – Х.; Л., 2003. – №17. – С.128-133.
5. Харченко Л. Характеристика психомоторики молодших школярів з легкою формою розумової відсталості // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту: Зб. наук. праць / За ред. С.С. Єрмакова. – Х., 2003. – №24. – С.42-46.
6. Харченко Л. Корекція психомоторики дітей 9-10 років з легкою формою розумової відсталості засобами рухливих ігор // Молода спортивна наука

БІБЛІОТЕКА
Львівського державного
інституту фізичної
культури

- Україні: Зб. наук. статей з галузі фіз. культури та спорту. Вип. 8. – Л., 2004. – Т.2. – С. 371-376.
7. Харченко Л. Національні ігри, як один із засобів фізичного виховання дітей з вадами інтелекту // Педагогічні науки: Зб. наук. праць. Вип. 28. – Херсон, 2002. – С. 156-158.
 8. Харченко Л. Особливості організації навчально-виховного процесу молодших школярів-олігофренів у допоміжних навчальних закладах України // Концепція розвитку галузі фізичного виховання і спорту в Україні: Зб. наук. праць. Вип. 3. – Рівне, 2003. – Ч.2. – С.183-188.
 9. Харченко Л., Петришин Ю. Оцінка психомоторного розвитку дітей 8-10 років з легкою формою розумової відсталості // Проблеми активізації рекреаційно-оздоровчої діяльності населення: Матеріали IV Всеукр. наук.-практ. конф. – Л., 2004. – С. 197-200.
 10. Харченко Л., Петришин Ю. Вікова динаміка розвитку психомоторних здібностей дітей 8-10 років з легкою формою розумової відсталості // Актуальні проблеми розвитку руху “Спорт для всіх” у контексті європейської інтеграції України: Матеріали міжнар. наук.-практ. конф. – Т., 2004. – С. 261-264.
 11. Харченко Л., Петришин Ю. Вплив ігрового методу фізичного виховання на корекцію моторного компоненту психомоторики дітей 8, 9, 10 років із легкою формою розумової відсталості // Фізична культура, спорт та здоров'я нації: Зб. наук. праць. Вип. 5. – Вінниця, 2004. – С. 423-428.

АНОТАЦІЇ

Харченко Л. Л. Теоретико-методичні аспекти застосування ігрового методу фізичного виховання у розвитку психомоторики розумово відсталих дітей молодшого шкільного віку. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата наук з фізичного виховання і спорту за спеціальністю 24.00.02 – фізична культура, фізичне виховання різних груп населення. – Львівський державний інститут фізичної культури, Львів, 2004 р.

Дослідження присвячене вивченню проблеми застосування ігрового методу у процесі фізичного виховання з метою покращення рівня розвитку психомоторики дітей молодшого шкільного віку з легкою формою розумової відсталості.

Об'єкт дослідження – фізичне виховання розумово відсталих дітей молодшого шкільного віку. Предмет дослідження – ігровий метод фізичного виховання у розвитку психомоторики розумово відсталих дітей молодшого шкільного віку.

Мета дослідження – розробка науково обгрунтованої програми з переважним застосуванням ігрового методу для покращення рівня розвитку психомоторики

дітей молодшого шкільного віку з легкою формою розумової відсталості у процесі фізичного виховання.

Ключові слова: фізичне виховання, розумово відсталі діти, ігровий метод фізичного виховання, психомоторика, молодший шкільний вік.

Харченко Л.Л. Теоретико-методические аспекты применения игрового метода физического воспитания в развитии психомоторики умственно отсталых детей младшего школьного возраста. Рукопись.

Диссертация на соискание учёной степени кандидата наук по физическому воспитанию и спорту по специальности 24.00.02 физическая культура, физическое воспитание различных групп населения. - Львовский государственный институт физической культуры, Львов, 2004.

Диссертационное исследование посвящено изучению проблемы применения игрового метода в процессе физического воспитания с целью улучшения уровня развития психомоторики умственно отсталых детей младшего школьного возраста.

Объект исследования – физическое воспитание умственно отсталых детей младшего школьного возраста. Предмет исследования – игровой метод физического воспитания в развитии психомоторики умственно отсталых детей младшего школьного возраста.

Цель исследования – разработка научно обоснованной программы с преимущественным применением игрового метода для улучшения уровня развития психомоторики умственно отсталых детей младшего школьного возраста.

Научная новизна исследования:

- впервые разработана система оценки психомоторики детей младшего школьного возраста с лёгкой степенью умственной отсталости;
- впервые в систему определения уровня развития психомоторики детей младшего школьного возраста с лёгкой степенью умственной отсталости интегрированы психологические тесты;
- впервые определена факторная структура психомоторики детей младшего школьного возраста с лёгкой степенью умственной отсталости;
- впервые разработана научно обоснованная программа для детей младшего школьного возраста с лёгкой степенью умственной отсталости с преимущественным применением игрового метода, который направлен на решение задач программы по физическому воспитанию для вспомогательной школы;
- расширены и дополнены данные про особенности развития психомоторики детей младшего школьного возраста с лёгкой степенью умственной отсталости; про ведущую роль игрового метода в физическом воспитании вспомогательных школ.

Диссертационная работа состоит из списка условных сокращений, вступления, понятийного аппарата исследования, пяти разделов, анализа и обобщения результатов исследования, выводов, практических рекомендаций, списка литературы и 11 приложений.

В первом разделе диссертационной работы «Значение игрового метода физического воспитания в развитии психомоторики умственно отсталых детей младшего школьного возраста» осуществлён анализ данных литературных источников, что касается эволюции понятия олигофрения, её типологии и современной классификации; проанализированы особенности развития психомоторики младших школьников с лёгкой степенью умственной отсталости, а также особенности процесса физического воспитания и игрового метода в работе с умственно отсталыми младшими школьниками.

Во втором разделе «Методы и организация исследования» показаны методы, тестовые упражнения, которые применялись в процессе исследования. Организация эксперимента предполагала три этапа.

В третьем разделе «Характеристика психомоторики младших школьников с лёгкой формой умственной отсталости» даётся анализ, оценка, и сравнение полученных данных уровня развития психомоторики мальчиков и девочек 8-10 лет с лёгкой формой умственной отсталости – этап констатирующего эксперимента.

В четвёртом разделе «Особенности содержания и методики занятий физической культурой с преимущественным применением игрового метода» приведены предпосылки разработки экспериментальной программы, а именно: данные проведённого анкетирования, анализ программ по физической культуре для вспомогательных школ, результаты пилотажного педагогического эксперимента, а также особенности экспериментальной программы и методика её применения.

В пятом разделе «Экспериментальное обоснование программы развития психомоторики младших школьников с лёгкой степенью умственной отсталости игровым методом физического воспитания» приведены результаты основного педагогического эксперимента.

В разделе «Анализ и обобщение результатов исследования» все данные разделены на три группы: данные, которые подтверждают уже существующие положения, данные, которые расширяют исследования других авторов, и абсолютно новые данные.

В «Практических рекомендациях» изложены рекомендации, выработанные в процессе нашего исследования, а также подана экспериментальная программа.

Ключевые слова: физическое воспитание, умственно отсталые дети, игровой метод физического воспитания, психомоторика, младший школьный возраст.

Harchenko L. L. Theoretical and methodical aspects of implementing game methods of physical education in the development of psychomotorics of mentally disabled junior children. Manuscript. Thesis for the scientific degree of Candidate of Science in Physical Education and Sport in specialty 24.00.02 – Physical Culture, Physical Education of Different Population Groups. – L'viv State Institute of Physical Culture, L'viv, 2004.

Research is devoted to actual problems of implementing game methods of physical education aimed at improving the level of psychomotorics of mentally disabled junior children.

The object of the research is the physical education of mentally disabled junior children. The subject of the research is game methods of physical education in the improvement of psychomotorics of mentally disabled junior children.

The aim of the research is to develop scientifically grounded program with application of game methods for the perfection of development level of psychomotorics of mentally disabled junior children with light form of mental disability in the process of physical education.

Key words: physical education, mentally disabled junior children, game methods of physical culture, psychomotorics, juniors.

Підписано до друку 02.11.2004. Формат 60x90/16.

Ум. друк. арк. 0,9. Обл.-вид. арк. 0,9

Тираж 100 прим. Папір офсетний. Зам. №311.

Надруковано видавничим центром
Львівського національного університету імені Івана Франка
79000, м. Львів, вул. Дорошенка, 41.